

Κουτσογιάννης, Δ. (2023). Η Τεχνητή Νοημοσύνη στην εκπαίδευση: Πρώτα το άλογο και μετά το κάρο. Esos, https://www.esos.gr/arhtra/84925/i-tehniti-noimosyni-stin-ekpaideysi-prota-alogo-kai-meta-karo?fbclid=IwAR2sHZnlpqkbUGqI6GhMcyx77WaSFQoaCOad07_2tt5LdCpW1xJG1h0Ords

Η Τεχνητή Νοημοσύνη στην εκπαίδευση: Πρώτα το άλογο και μετά το κάρο

Δημήτρης Κουτσογιάννης

Η ευρεία διάδοση των διαλογικών περιβαλλόντων Τεχνητής Νοημοσύνης (TN), όπως το Chat GPT, έχει προκαλέσει ήδη μεγάλης έκτασης συζητήσεις στο τύπο αλλά και έντονο προβληματισμό στην επιστημονική βιβλιογραφία ως προς το πώς μπορούν να αξιοποιηθούν ή όχι στην εκπαίδευση. Το ενδιαφέρον είναι εύλογο, αφού τα συγκεκριμένα περιβάλλοντα έρχονται να υποσκάψουν τα θεμέλια στα οποία στηρίζεται το σχολείο ως τώρα, τον έλεγχο δηλαδή της προόδου των παιδιών με βάση τις γνώσεις που αποκτούν στα διάφορα διδακτικά αντικείμενα. Με μια πρόχειρη ανάγνωση των ερωτήσεων που τίθενται στα σχολικά βιβλία και στις πανελλήνιες εξετάσεις των περισσότερων διδακτικών αντικειμένων, δεν είναι δύσκολο να διαπιστώσει κανείς ότι σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, αν όχι άμεσα, οι απαντήσεις που θα δίνονται από τα μηχανήματα στις ερωτήσεις αυτές θα είναι σε μεγάλο βαθμό «ορθές» και «πολύ καλά διατυπωμένες». Η διεθνής έρευνα, άλλωστε, επικυρώνει σε μεγάλο βαθμό την επισήμανση αυτή. Το ερώτημα που αμέσως ή εμμέσως τίθεται και θα απασχολήσει έντονα από εδώ και στο εξής είναι: πώς πρέπει να αντιδράσει το σχολείο στη νέα αυτή πραγματικότητα;

Στο ερώτημα αυτό δεν είναι δύσκολο να αναγνωρίσει κανείς δύο κατευθύνσεις στις ως τώρα συζητήσεις ως προς το δέον γενέσθαι. Η μία της απαγόρευσης και η άλλη της ενσωμάτωσης. Στην πρώτη περίπτωση τα εκπαιδευτικά συστήματα απαγορεύουν την ευρεία χρήση των διαλογικών περιβαλλόντων TN στη σχολική καθημερινότητα και, για να δείχνουν ότι παρακολουθούν τις εξελίξεις, τα ενσωματώνουν σε κάποιες επιμέρους πτυχές της. Προσθέτουν, για παράδειγμα, επιπλέον ύλη ή επιπλέον μάθημα που θα έχει την εστίαση αυτή. Στη δεύτερη περίπτωση επιτρέπουν τη χρήση τους και τα αξιοποιούν ως έναν επιπλέον πόρο, τον οποίο χρησιμοποιούν τα παιδιά συμπληρωματικά (και όχι αποκλειστικά) στις βιβλιογραφικές τους αναζητήσεις κατά τη συγγραφή των εργασιών τους. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση, οι γνώσεις για τις ιδιαιτερότητες των ψηφιακών αυτών περιβαλλόντων, των ορίων τους και της σχέσης τους με την εγγράμματη καθημερινότητα αποκτούνται λειτουργικά/κριτικά στο σύνολο της μαθησιακής διαδικασίας. Στην περίπτωση αυτή, σε αντίθεση με την πρώτη, ο ρόλος των παιδιών δεν είναι να μάθουν κάτι επιπλέον, μια παλιά και ξεπερασμένη λογική, αλλά να μάθουν ερευνώντας, μια σύγχρονη επιστημονική αντίληψη.

Αυτό όμως που δεν συζητείται ως τώρα είναι το κυριότερο: ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα είναι ήδη έτοιμα ως προς το πώς θα αξιοποιηθούν την TN (αλλά και την όποια άλλη εξέλιξη στο μέλλον) στην παιδαγωγική τους καθημερινότητα. Το πρόβλημα δηλαδή βρίσκεται στο παρελθόν και όχι στο μέλλον!

Ας πάρουμε ως παράδειγμα το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς ότι ανήκει στην πρώτη κατηγορία. Το εκπαιδευτικό μας σύστημα είναι έτοιμο στο να προσθέσει νέα ύλη που θα συμπεριλαμβάνει και ενότητες για την TN. Τα παιδιά, ας πούμε, θα διδάσκονται σχετικά κείμενα στο μάθημα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και θα γράφουν εκθέσεις με «τα υπέρ και τα κατά» της TN. Θα μπορούσε, επίσης, να προστεθεί σχετική ύλη στο μάθημα της Πληροφορικής ή και να αυξηθούν οι ώρες διδασκαλίας του. Πρόκειται για αλλαγές που δίνουν την αίσθηση ότι προστίθεται κάτι νέο, στην πραγματικότητα όμως δεν αλλάζει κάτι ουσιαστικά σε σχέση

με το είδος των παιδιών ως εγγράμματων ταυτοτήτων που συνεισφέρει ως τώρα το σχολείο να ενεργοποιούνται.

Η δεύτερη κατεύθυνση, της ενσωμάτωσης, αποκλείεται για την ελληνική περίπτωση, για τον απλούστατο λόγο ότι το εκπαιδευτικό μας σύστημα δεν είναι εστιασμένο στο να ασκεί τα παιδιά στην κριτική ανάγνωση των κειμένων, στην αξιοποίηση πηγών και στην παραγωγή γνώσης· δεν προσανατολίζει τα παιδιά στην επίλυση προβλημάτων και στη δυναμική αξιοποίηση/αμφισβήτηση των όσων διαβάζουν, κάτι που θα διευκόλυνε και την προσθήκη της όποιας νέας πηγής γνώσης με μικρή, σχετικά, προσαρμογή. Αυτή η πραγματικότητα δεν ανατρέπεται εύκολα, γιατί στηρίζεται με συγκεκριμένες παιδαγωγικές αντιλήψεις, πρακτικές και τεχνολογίες. Μία από τις κυριότερες αντιλήψεις που στηρίζει την ισχύουσα λογική είναι το πώς κατανοείται και χρησιμοποιείται το σχολικό εγχειρίδιο, ανεξάρτητα από το αν θα είναι ένα ή περισσότερα. Μια άλλη πρακτική που παίζει καθοριστικό ρόλο είναι το υλοκεντρικό σύστημα των εξετάσεων. Μια άλλη δομή, τέλος, που αποτρέπει τέτοιου είδους ανοίγματα είναι το γεγονός ότι υπάρχει πληθώρα διδακτικών αντικειμένων στο Γυμνάσιο, η πλειοψηφία των οποίων διδάσκεται σε 1-2 ώρες τη βδομάδα. Είναι αστείο να υποστηρίξει κανείς ότι μπορεί να αναπτυχθεί πρωτοβουλία, αξιοποίηση πηγών και δράση των παιδιών στο χρονικό αυτό πλαίσιο.

Υπάρχει, λοιπόν, αδιέξοδος; Προφανώς, όχι. Υπάρχουν λύσεις. Η βασική προϋπόθεση της όποιας λύσης είναι να αναγνωριστεί το πρόβλημα. Και το πρόβλημα στην ελληνική περίπτωση είναι ότι οι ισχύουσες δομές και αντιλήψεις θεωρούνται δεδομένες και δεν συζητούνται, με αποτέλεσμα να εισάγονται διαρκώς «καινοτομίες», νέοι όροι και πρακτικές (βλ. STEM, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ανεστραμμένη τάξη, ψηφιακός γραμματισμός, νέα Προγράμματα Σπουδών, νέα βιβλία), τα οποία προσθέτουν μια αίσθηση διαρκούς κινητικότητας σε ένα σύστημα που δεν ανταποκρίνεται πια στα ισχύοντα δεδομένα.

Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη τη λειτουργία του εκπαιδευτικού μας συστήματος ως τώρα και το πώς κατανοείται η εισαγωγή αλλαγών, είναι πολύ εύκολο να προβλεφθεί ότι πιθανότατα θα γίνει το ίδιο και με την Τεχνητή Νοημοσύνη. Και θα γίνει το ίδιο, επειδή η δεύτερη κατεύθυνση, αυτή της ενσωμάτωσης, είναι πιο απαιτητική: απαιτεί σχέδιο σοβαρό, με ανθρώπους που γνωρίζουν καλά τη διεθνή και τοπική πραγματικότητα· απαιτεί χρόνο και ανεξάρτητους θεσμούς· απαιτεί τη δημιουργία νέων δομών που θα στηρίζονται στην ελληνική ιδιαιτερότητα· απαιτεί συναινέσεις αλλά και αντιπαλότητες που θα εστιάζουν όμως στο είδος του μέλλοντος που μας ενδιαφέρει και όχι σε επιφανειακού τύπου αλλαγές. Αυτό θα έπρεπε να είναι το προς συζήτηση εκπαιδευτικό πολιτικό διακύβευμα, το οποίο δεν αφορά ένα μόνο κόμμα, και μακάρι να αναδειχθεί σύντομα ως μείζον ζήτημα. Έχουμε αργήσει ήδη πολύ! Θα είναι τραγικό για τα παιδιά που τώρα ξεκινούν το νηπιαγωγείο και θα τελειώσουν το Λύκειο το 2040 να σπουδάσουν σε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον που είχε ήδη διαμορφωθεί ως λογική κατά τη δεκαετία του 1960.

Το πρόβλημα, εν κατακλείδι, δεν είναι η Τεχνητή Νοημοσύνη ή η όποια νέα τεχνολογία του μέλλοντος. Το πρόβλημα είναι αυτό που θεωρείται ως δεδομένο και διαμορφώθηκε κάτω από ιστορικές συνθήκες που δεν έχουν μεγάλη σχέση με τη σημερινή πραγματικότητα, το σημερινό ελληνικό σχολείο δηλαδή. Εκεί θα πρέπει να μεταφερθούν οι συζητήσεις, όπου η προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στο τι είδους εγγράμματες ταυτότητες παιδιών χρειαζόμαστε για την Ελλάδα του μέλλοντος· σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να ενταχθεί και ο προβληματισμός ως προς το είδος των τεχνολογιών που θα υπηρετήσουν το σχέδιο αυτό. Πρώτα το άλογο και μετά το κάρο!

* Δημήτρης Κουτσογιάννης, καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

